

Bakgrunnsdokument, 12.7.2016

Endring av hovedmodell for styring og ledelse ved universiteter- og høyskoler, jf. lov om universiteter og høyskoler

Universitetsstyret har i møte 19.5.2016, *S 23/16 Prosess for vurdering av organisering og styring og ledelse ved UiT Norges arktiske universitet 2016/5298*, bedt Universitetsdirektøren legge frem sak om modell for og sammensetning av universitetsledelsen til behandling i styremøte 22.9.2016. Dette notatet belyser tre hovedpunkter og danner rammer for høstens diskusjon:

1. Endringer i lov om universiteter og høyskoler
2. Modeller for styring og ledelse på institusjonsnivå
3. Hva skjer i sektoren?

1. Endringer i lov om universiteter og høyskoler

Lov av 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven, UHL) er med virkning fra 1.6.2016 endret på flere punkter.

- Ansatt rektor (åremål) og ekstern styreleder er ny normalmodell for styring og ledelse ved statlige universiteter og høyskoler (§ 10)
- Institusjonenes styrer kan bestemme at institusjonen skal ha valgt rektor, med rektor som styreleder (§ 10-2)
- Styrets vedtak om hvorvidt rektor skal velges eller ansettes, treffes med alminnelig flertall (§ 10-2)
- Institusjoner med ansatt rektor skal ikke foreslå styreleder når det fremmes forslag til eksterne styremedlemmer overfor Kunnskapsdepartementet. Departementet skal oppnevne styreleder på fritt grunnlag (§§ 9-3 og 9-4)
- Styret kan vedta endringer i styrets sammensetning med alminnelig flertall (§ 9-3)
- Styrets godtgjørelse skal fastsettes av departementet

Loven angir to hovedmodeller å rekruttere rektor på, enten ansettelse eller valg. Etter lovendringen er normalmodellen ansatt rektor, mens valgt rektor er en unntaksmodell. Loven åpner bare for kombinasjonene i) ansatt rektor og ekstern styreleder, eller ii) valgt rektor som også er styreleder. Disse to mulighetene kan omtales som henholdsvis enhetlig og todelt ledelse på institusjonsnivået (nivå 1). Ved valgt rektor som faglig leder og styreleder er universitetsdirektøren øverste leder for den samlede administrasjonen ved institusjonen, med oppgaver etter lovens § 10-3.

Lovendringene har gjort det enklere for en institusjon å vedta endringer i styrings- og ledelsesordningen på institusjonsnivå, ved at vedtak om ansatt eller valgt rektor kan treffes med alminnelig flertall. I forbindelse med behandlingen av lovforslaget i Stortinget i mars-april 2016 er det blitt presisert at

institusjoner som per i dag har ordning med valgt rektor, kan videreføre ordningen uten å fatte nytt styrevedtak.

Institusjoner skal ikke lenger gi forslag til oppnevning av ekstern styreleder. For alle institusjoner er loven endret slik at departementet skal fastsette hvilken godtgjøring styrets leder og medlemmer skal ha for vervet.

Universitets- og høyskoleloven har ingen særskilte bestemmelser om prorektor. Det er opp til institusjonene selv å avgjøre om de ønsker en ordning med prorektor. Det fremgår av lovens § 6-4 at prorektor kan tilsettes på åremål for en periode på fire år.

2. Modeller for styring og ledelse på institusjonsnivå

Ansatt rektor og ekstern styreleder

Ved ansettelse av rektor, innføres enhetlig ledelse på institusjonsnivået og rektor blir øverste leder av universitetet, både faglig og administrativt. Stillingen som administrerende direktør bortfaller, eller utøves etter delegasjon fra rektor. Styret ansetter rektor på åremål for en periode på fire år, og med mulighet for ny periode på fire år. Kvalifikasjonskrav fastsettes av styret, som selv står for kunngjøring, gjennomfører en ansettelsesprosess og er ansettelsesorgan. Styret står fritt til å vedta om det skal være en ordinær tilsettingsprosess med innstilling eller om man skal tilsette direkte uten en innstilling. I begge tilfeller må man sikre at rektor har faglig og ledelsesmessig legitimitet, og at studentene og de ansatte blir hørt.

Rektor er ikke medlem av styret, og erstattes med et medlem valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling. Departementet utpeker et av de eksterne medlemmene til leder av styret. Ekstern styreleder oppnevnes på fritt grunnlag av departementet, og vil inngå som ett av de fire eksterne medlemmene i universitetsstyret. Ansatt rektor er sekretær for styret og skal, etter samråd med styrets leder, forberede og gi tilrådning i de saker som legges fram for styret. Institusjonen står for øvrig fritt til å bestemme en hensiktsmessig sammensetning av den øvrige universitetsledelsen, underordnet rektor.

Valgt rektor som styrets leder – todelt ledelse

Den enkelte institusjon kan beslutte at institusjonen fortsatt skal ha valgt rektor (§ 10-2). Slikt vedtak kan treffes med alminnelig flertall av styret. Valgt rektor innebærer todelt ledelse på institusjonsnivået med rektor som faglig leder og styreleder, og med en administrerende direktør (universitetsdirektør) med oppgaver etter lovens § 10-3. Det vil være anledning for styret å beslutte at institusjonen skal ha valgt rektor, så fremst et flertall av styrets medlemmer ønsker det.

Rektor velges for en periode på fire år, med mulighet for gjenvalg i ytterligere en periode på fire år. Det er ikke vesentlige begrensninger på hvem som kan stille til valg, verken internt eller eksternt. Styret kan fastsette nærmere regler om nominasjon av eksterne kandidater og beskrive nærmere hvilke oppgaver og ansvar som ligger til stillingen som rektor. Valgt rektor er styreleder og har på styrets vegne det overordnede ledelsesansvaret, og fører tilsyn med virksomheten.

Ved valgt rektor skal det være en administrerende direktør som er «øverste leder for den samlede administrative virksomhet ved institusjonen», mens rektor har den daglige ledelse av den faglige virksomheten. Hva som ligger i daglig ledelse av den faglige virksomheten er ikke klart angitt i universitets- og høyskoleloven. Det legges til grunn at de oppgaver og fullmakter som utgjør daglig ledelse av faglig virksomhet, tilligger valgt rektor. Administrerende direktør er sekretær for styret og skal, etter samråd med rektor, forberede og gi tilrådning i de saker som legges fram for styret.

Begge modeller reflekterer at det er styret som setter rammene for utøvelsen av disse rollene. En sentral forskjell mellom en modell med ansatt rektor og en modell med valgt rektor er ledelsesansvaret for den administrative virksomheten, herunder økonomi- og formuesforvaltning og etterlevelse av lover og regler. Også ved ansatt rektor kan det være en administrasjonsdirektør, men da opptrer denne på delegasjon fra rektor. Den andre sentrale forskjellen mellom modellene er om rektor er styreleder, eller departementet utpeker en ekstern styreleder.

NIFU har i rapport 43/2013 *Styring og strategi. Betydningen av ulike styringsmodeller for lærestedenes strategiarbeid* vurdert de to styringsmodellene med hensyn til institusjonenes strategiarbeid, men ikke funnet vesentlige forskjeller. Forskjeller mellom institusjonene lar seg bedre forklare ut fra andre faktorer, som intern dynamikk og faglige og institusjonelle tradisjoner. Det finnes ikke klare holdepunkter for hvilken modell som best kan varetar samfunnsoppdraget og de utfordringer som institusjonene til enhver tid står overfor.

Styrets sammensetning

Normalordningen for styrets sammensetning, slik det fremgår av lovens § 9-3, er ikke vesentlig endret i den endrede lovbestemmelsen. Styret har elleve medlemmer, og slik at ingen grupper har flertall alene. Styret består av fire medlemmer valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling, ett medlem valgt blant de teknisk og administrativt ansatte, to medlemmer valgt blant studenter og fire eksterne medlemmer. Ved tilsatt rektor utpeker departementet styrets leder av og blant de fire eksterne medlemmene. Ved valgt ordning, der rektor er styreleder, trer rektor inn i stedet for ett medlem valgt blant ansatte i undervisnings og forskerstilling. I henhold til lovens § 9-3 (3) kan styret fastsette en annen styresammensetning, med tilslutning fra minst halvparten av styrets medlemmer. Kravet om 2/3-flertall trer inn dersom styret ønsker et flertall av eksterne medlemmer.

I tabellen under er det beskrevet hvordan styresammensetningen og konsekvenser for den sentrale administrative organiseringen varierer med hvilken rekrutteringsmåte for rektor som velges.

Rekrutteringsform	Sentrale administrativ organisering	Styresammensetning

Ansatt rektor og ekstern styreleder – enhetlig ledelse	Rektor er daglig leder for universitetets samlede faglige og administrative virksomhet	Ekstern styreleder blir oppnevnt av Kunnskapsdepartementet på fritt grunnlag. For øvrig: - 4 medlemmer valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstillinger - 1 medlem valgt blant teknisk- og administrativt ansatte - 2 medlemmer valgt blant studentene - 3 eksterne medlemmer oppnevnt av Kunnskapsdepartementet Ansatt rektor er sekretær for styret og skal, etter samråd med styrets leder, forberede og gi tilrådning i de saker som legges fram for styret. Styret selv kan fastsette en annen styresammensetning enn fastsatt i første ledd. Styret selv kan fastsette at styret skal ha et flertall av eksterne medlemmer. Et slikt vedtak krever 2/3 flertall i styret.
Valgt rektor som øverste leder og styrets leder - delt ledelse	Rektor har på styrets vegne det overordnede ansvaret for og ledelse av institusjonens faglige virksomhet og fører tilsyn med denne. Institusjonen skal ha en administrerende direktør som er øverste leder for den samlede administrative virksomheten ved institusjonen, jf. § 10-3	Rektor er styreleder og trer inn i styret i stedet for et medlem valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstillinger. For øvrig: - 3 medlemmer valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstillinger - 1 medlem valgt blant teknisk- og administrativt ansatte - 2 medlemmer valgt blant studentene

		- 4 eksterne medlemmer oppnevnt av Kunnskapsdepartementet Administrerende direktør er sekretær for styret og skal, etter samråd med rektor, forberede og gi tilrådning i de saker som legges fram for styret. Styret selv kan fastsette en annen styresammensetning enn fastsatt i første ledd. Styret selv kan fastsette at styret skal ha et flertall av eksterne medlemmer. Da med 2/3 flertall i styret.

3. Hva skjer i sektoren?

Flere universiteter og høyskoler har i den senere tid behandlet styrings- og ledelsesmodeller i sine respektive styrever. Tabellen under skisserer dagens styringsmodell ved universiteter og HiOA, sammen med vedtatt styringsmodell i henhold til endringer i universitets- og høyskoleloven:

Institusjon	Dagens styringsordning	Innstilling til vedtak	Fremtidig styringsmodell
<u>NTNU</u>	Ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse Nåværende ledelsesstruktur følger av styrevedtak i sak 74/06 med virkning fra 1.1.2007	Vurderinger tilsa at det ikke er behov for å større endringer i den formelle ledelsesstrukturen rundt rektor Ikke ny behandling i universitetsstyret	Videreført ordning med ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse
<u>UiB</u>	Valgt rektor og ansatt universitetsdirektør, delt ledelse	Universitetsdirektøren innstilte på valgt rektor	UiBs styre vedtok 2.6.2016 å videreføre ordning med valgt rektor, delt ledelse
<u>UiO</u>	Valgt rektor og ansatt universitetsdirektør, delt ledelse	Et flertall i det interne Underdal-utvalget gikk inn for ansatt rektor. Universitetsdirektøren la til	UiOs styre vedtok 20.6.2016 å videreføre ordning med valgt rektor, delt ledelse

		grunn tidligere diskusjoner i universitetsstyret, og innstilte på valgt rektor og ansatt universitetsdirektør	
NMBU	Ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse	Rektor (som er ansatt) innstilte på valgt rektor, der rektor er styreleder og faglig leder	NMBUs styre vedtok 16.6.2016 å videreføre dagens ordning med ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse (med knapp margin)
<u>UiS</u>	Valgt rektor og ansatt universitetsdirektør, delt ledelse	Universitetsdirektøren innstilte på ansatt rektor fra 1.8.2019	UiSs styre vedtok 8.6.2016 å innføre ordning med ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse
UiA	Valgt rektor og ansatt universitetsdirektør, delt ledelse	Ingen nye vedtak i universitetsstyret Ny rektor tiltrådte 1.1.2016	Valgt rektor, delt ledelse
Nord Universitet	Ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse	Ordningen med ansatt rektor er videreført ved den fusjonerte institusjonen	Ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse
HiOA	Ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse	Styret vedtok 18.12.2014 å endre styringsmodell til enhetlig ledelse, med ansatt rektor og prorektorer gjeldende fra 1.8.2015	Ansatt rektor og ekstern styreleder, enhetlig ledelse